САНА ОЛОХ

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 75 (7304) ● 1992 сыл. Бэс ыйын 20 күнэ. Субуота ● Сыаната 80 харчы.

Сарсын—саха национальнай бырааһынньыга Ыһыах

Уруй-туску!

Сут-кураан, олох ыраас
Суостаах охсуутун
туораан,
Дьонуго-сэргэҕэ сайаҕас
Дойдум турда өрө охсон.

Кыталык кындыа
кыргыттара
Кылбаҥнаһа хаамыстылар,
Туруйа туйгун уолаттара
Туруулаһа
ханыыластылар.

Саха санаата кэлэр
Саамал кымыс утахтаах
Саймарыын ыһыаҕар
түһүлгэ
Саргылааҕын тэрийэр.

Күүрэр-хаарар ырыа-тойук
Күрүлгэн уутуйуу тохтор,
Оһуокай бэрдэ
уоһу өһүлэр
Уруйа-айхала туруохтун!

Санаабар астык,
сүрэхпэр чугас
Сана, былыргы куустуйа,
Дьолу уруйдуур сайаҕас
Дойдум Чурапчы ыһыаҕа.

Сэмэн ТУМАТ.

Саргы-талаан салалыынын!

Сир-дойду күөҕүнэн сылдьыннаабыт, кэрэ кэмнэн кэлэн ыһыахпыт үөрүүтэ-көтүүтэ тиийэн кэллэ. Былыр-былыргыттан саха күөх сайын кэлбитин бэлиэтээн, Айыы аартыгын арыйаары, айыах-билэ дьоҕун ыҥыран ыһыах ыһар үгэстээх. Ол да ааһан республикабыт саалаатта бу Улуу Туйах кэмэ сахаҕа ураты кэм буоларын диринньик өйдөөн, бэс ыйын 21 күнүн национальнай бырааһынньыгынан—Ыһыах күнүнэн биллэрбит.

Ороҥуоҥна бүтүн уонна сарсын буолар ыһыахтар албэх уратылаахтар. С. С. Яковлев—Эрилик Эристиин уонна С. А. Новгородов төрөөбүттэрэ 100 сыллара тэлэлуутун баллаҕаһын Чакырга уонна Болтоҥоҕо тэриллиэҕэ. Саха бу иккиэн ньургун дьоҥун юбилейдарын төрөөбүт туойбаларыгар тэрийии диринньиэ ыстыбатаҕа да өйдүүр буолуохтаахпыт. Сорох ыһыахтарга 50 сыл анараа өртүгэр Чурапчы колхозтарын хоту ороҥуоннарга көҥөрүү кыттыылаахтара аналаан-аныгыан мустан алаһыахтара. Биһиги бу ыар содуллаах көҥөрүүгэ сылдьыбыт ветераннар итиннин түмсүүлэрин, оонньоо аналлаах дьаһалтарын дьон санаатын табар гына тэрийэргэ кыһаныахтаахпыт. Өссө биир юбилей Мырылаҕа баллаҕаһыр: кэнилиик төрүттэммитэ 60 сылга туолуутугар аналлаах ыһыах илдьитэ тарбамныта ыраатта.

Ыһыах—бу биһиги өбүгэ саҕаттан үгэс үгэнэ, саха киһитэ биир суол тумулук туттар, үөрэр-көтөр бырааһынньыга. Онуоха ааспыт өртүгэр суолта биэрбэхэ, сиэрин-туомун уонаан, муннаахтыы моҥуоннуун, тылга эрэ даҕаатыр онностубут улахан алҕастаахпыт. Ким да сэҥээрбэт, хайа да киһини долгуйбат түмсүүнү тэрийбита буолан тарбаһарбыт. Бэл норуот таптаан үгскүүлүүр оһуокайа ороҥуоҥна ум-нулла, сүтэ, симэлийэ сыспыта эмэлдьэх буолбатах.

Саха өмүк түн былырыттан илдьэ кэлбит ытык-мааны национальнай бырааһынньыга билигин уратылаах кэмнэ норуот культуратын сайыннарыыга үгүс ураастэрин үөдүтүүгэ күүс-немо буолуоҕа дии саныыбыт. Ыһыах сүрүн маассабай көрө-нара—оһуокай хаһаанньытыаҕар да тэрээһиннээхтик, көхтөөхтүк, өмүк быһыытынан хаана да суох уратыбытын көрдөөр күрдүк тэриллэригэр болҕомтону ууратарбыт хайаан да наада.

Күрахтэһин, оонньуу-көр баҕалаах барыта кыттар оонньуур, сынньанар күрдүк тэриллэрэ ордук буолуо. Былыр бастыҥ быһый түһүмэх эрэнирэ кимиэхэр да түргэнник эргийэ көтөн кэлиитиннэн быһаарыллара. Бууллаҕа уолаттар саамай күүстээҕин быһаран сымара тааһы нөтөҕүөхтэрэ, мас тардыһыахтара. Атыттар ыллыйан кыыралдыыллыахтара, куобахтаан ойуохтара, бууррааннан быыпастыахтара. Талаанныахтар, ыллаҥхтар бука барыа-холомноон көрөр усулуобуйалара тэриллиннин. Аҕа көлүөнэҕэ аҥаан сыныллаан биэчэрдэр, сүүрүүлээх-көтүүлээх сахалыы оонньуулар, хабылык, хаамыска, о. д. а. остуол оонньуулара, эдэрдэргэ үгскүү-битин, ыалдьыттарбытыгар иитии көрсүһүүлэр буоллуннар. Чабырдаахха, тобуйка, хомуска оонньоһуҥуга конкурстар ыһыаҕы кыттаа даҕаныгынан ыытыллыыларга кинн сиэрин-туомун оссо ситэриэ этэ.

Аҥ-уол ааҕаанын астаан дьону күндүлээҥин, сахалыы таҥнары-сиэнэни, эр баҕаҕы, түһүлгэни бэйэтин сиэрин-туомун быһыытынан сиэрэйии—бу барыта биһиги бырааһынньыкпыт быстыспат сорҕотуунан буолуохтаах. Киэһитин үгэс буолбут ат сүүрдүүтэ тэриллэн эбэх кэҥ бөҕөмтотун тартаҕына дьоннго-сэргэҕэ, өҕолорбутугар-уруулларбытыгар биир туспа умнуллыбат өйдөбүлү хаалларыа.

Ыһыахтары үөрүү-көтүү нөтөлөөх, өйдүү-саныы сылдьардыы тэрээһиннээхтик ыытыаҕыҥ. Айыы аартыгын арыйан, тыыннаах буолар нүүсүүтүн —куйпутун-сүрбүтүн ыллаҕыҥ. Саргы-талаан салалыынын!

ТЭГИЛ СИРТЭН ТЭҢНЭЭХТЭР

Аны аҕыйах хонуутуйан Чурапчыбыгар улахан түһүлгэ былааҕа нөтөҕүллүө, спортивнай оонньуу уота ууратыллыа. Атын ороҥуон аатталаахтара барыта таптыыр спорпут көрүгэнэригэр күрэс ыыдьаһыахтара.

Чурапчы түһүлгэтигэр хаммыс чулуулар кэлиэхтэрэй? Биһиги корреспондеммыт С. Смирникова итинник ыйытыытыгар эпиэттиир «Урожай» общество Бүлүү ороҥуонуонааҕы советын председателэ М. С. МАНСОВ (телефонунан):

— Биһиги спортивнай делегациябыт бу ыйы 22 күнүтэр 40-ча киһилээх тиийиэ. Бу оонньуулларга хапсаҕайы ордук кэтэспиллит эрэллэр, оонньуулар Баҕаһыанньаларыгар уларытыы киирбитин кһиттибит. Онон хамаанда составыгар уларытыылары өкөрдубут. Бу көрүгэнэ үс эрэ киһи кыттарын мыыныабыт. Ол да буоллар эриһиэхха сөп. Чапчаҥы ыйаанынна Леонид Син-Хой, 70 кг Айвар Гаратаев, ыарахан ыйаанынна Прокопий Огудов кыттыахтара. Ветераннарга Федот Федотов барыа. Бу республикаҕа биллэр аттар.

Үчүгэй көрдөрүүнү мас тардыһаччыларбыттыгар ааҕыллыбыт. Манна хамаанда составыгар республика абсолютнай чемпиона, чурапчылар көрбүт киһиэхтэ Иван Евсеев баар. Дьахталларбыт волейболга хамаандаларыгар бүк эрэ-эбит. Бу 1990 сылга республика чемпиоммара. Онтон ыла арааас таһымнаах күрэхтэһиилэрэ иннилэрин биэрэ иликтэр. Хамаанданы Надежда Пашкова баһылаан илдьиэ.

Онон бу үс көрүгнэ миэстэлэстэрбит диэбит. Атын да көрүгнэргэ, ходулаахтара эрэнэбит.

Итиннэ сэргэ улахан эрэлбитин остуол теннисигэр уурабыт. Манна республика илин-энэр ороҥуоннарыгаҕы зонатын чемпиона Николай Новгородов кыттыаҕа. Кини сытыы быыыларын теннисчиттэр билэллэр. Кыттааччыларга барыларыгар да кутталы уган, миэстэлэһэр ыыхтаах.

Ороҥуон сүүмэрдэммит хамаандата Өксөкүлээх Өлөксөй төрөөбүтэ 115 сыла туолуутугар аналлаах бүгүн уонна сарсын буолар ороҥуон ыһыаҕар оссо төгүл күүһүн холонон көрүөҕэ.

Семен РУФОВ,
Эрилик Эристиин аатынан литературнай бириэмийэ бастакы лауреата

ЭРИЛИКТЭРБЭР

Эмиэ каллым эриликтэрбэр:
Иэдэннэах сэрии кэмнэригэр
Эйэҕэ эдэрдэрин сүтэрбиттэрбэр,
Дойдуларытар иэлэбиттэрбэр —
Күрааныыр сорун билбиттэрбэр,
Күҥэллэн хоту кэспүттэрбэр,
Эрэйи-муҥу тэлбиттэрбэр,
Өлүүнү-сүтүүнү да көрбүттэрбэр,
Сиэ орден тоннон хаалбиттэрбэр...

Эмиэ каллым эриликтэрбэр:
Үлэлээн күн-түүн үрүлүйбүттэрбэр,
Олоҕу чөлүгэр түҥэрбиттэрбэр,
Кыайыы үөрүүтүн ситиспиттэрбэр,
Чиэскэ-хайдаҕа тиксибиттэрбэр,
Талааннаах дьоннору биэрбиттэрбэр,
Күүстээх ыччаты миидиттэрбэр,
Эриликтэр дуо дэбиттэрбэр.

Очеркаларбар киллэрбиттэрбэр,
Бириэмийэҕэ тиксэрбиттэрбэр,
Хаһаны-эгиҥни сиэнитэрбэр,
Кымыһы-эгиҥни... иҥэрбиттэрбэр...

Эмиэ каллым эриликтэрбэр:
Оҕонньуттордор, эмээхситтэрбэр,
Оҥоньуур-көрүлүүр бэдэрдэрбэр,
Үөкүүлүүр-ыллыыр сэгэрдэрбэр,
Үлэлиир-хамсыыр эдэрдэрбэр —
Миигин эмиэ түҥэрии эдэрбэр,
Муус саатар, түөрт уон сэттэбэр,
Биэс уоммун туола иликкэр...

Эриликтэрим-эриликтэрим,
Эристиинэрим-эрэттэрим,
Мутуктарым-сиистэрим,
Түҥэн биэрэ иликтэрим —
Аастыт дьоллоох түгэннэрим,
Кэлэр сырдык кэскиллэрим,
Иннинэ баран иҥэллэрим,
Эйигин эбээт, эрэллэрим!

Күннүтүн куоттарбатарбыт, сүрбүтүн сүтэрбэтэрбит

Оҕо көмүскэлин аан дойдутаады күнүгэр сөп түбэһиннэрэн, Дьокуускай куораккa «Күннүн куоттарыма, сүргүн сүтэримэ» диэн девизтээх оҕо республикатаады фольклорнай фестивальын түмүк турун концера буолан аастa. Фестиваль үс күн устата Оҕо саас дыбарыаһыгар ыытыллыбыт. Республика 20 оройуонуттан, Дьокуускайтан барыта 300-тэн тахса оҕо кытыннa. Фестиваль, кырдьык да, оҕо аймах бырааһынныыгар, үөрүүтүгэр-көтүүтүгэр кубулуйда.

Онно бэйиэ оройуоммутуттан Мугудай орто оскуолатын «Көлүкэлэҥ» ансамбля ситиһиилиннэ. Үрдүк толорор мастерстводтан иҥин фестиваль лауреатын үрдүк аатын ылла уонна видеомагнитофонунан бириэмийэлэнэ.

Итиэ ер сыллаах сыралаах, дьаныардаах үлэ өссө биир түмүгүнэн буолар. Оҕолорбут хаһан да үөкүүлэһэбэтэх, ыллаабатах сценаларыгар холкутук, хаһаайын курдук тутуулара толорор мастерстволаах балачча үрдээбитин биир туоһутунан буолла. Концерт саҕаланыаҕыттан бүтүөр диэри биирдэн биир нүөмэрдэр өссө туспэрыллан, чочуллан тахсыталаан истилэр. Көрөөччүлэр ордук Рита Петрова толоруутугар «Быталыктар» ырыаны, Илья Дьячковскай алгыһын, оҕуокайын, уолаттар бөлөхтөрүн «Дьиҥнөөн» үөкүүтүн биһирэбэт тылэр, намыраабат ытыс тыаһыыран дөҕүһуоллаатылар.

Оҕолор нарын туттуулара-хаптыылара, кинилэр дьоллоох мичээрдэрэ толорор нүөмэрдэрин өссө туспэрэн биэрдилэр.

Фестиваль бүтэһик күнүгэр ыытыллыбыт галаконцеры алгысчыттарбыт, «Ньургуһуннаах кырдаҕа» үөкүү астылар, сабыылыытыгар оҕолорбут оҥуокайдаан дьиэрэттилэр. Концерт бүппүтүн кэнниэ көрөөччүлэр оҕолору, салайаачылары ыытта сахалыы илии тутуһан эҕэрдэлэстилэр.

Бу ситиһиилэрбитинэн уоскуйан хаалбаппыт. Оскуолаҕа саха фольклорун сайыннарыыта өссө үгүс сыллаах, дьаныардаах үлэ эрэйиллэр. Дэгиттэр талааннаах, фольклорга сыһыаннаах специалист көстөрө буоллар, оҕолорбут айылҕаттан бэриллибит талааннарын салгыы сайыннарарга көмөлөһүө этэ.

Ансамблыга ырыаһыттар, хомусчуттар, үөкүүһүтүгэр эрэ бэлэмнэнэллэр. Фольклор атын жанрдарыгар үөрэтии суоҕун кэриэтэ. Манна барытыгар соҕотох иҥин, тоҕо да бэйэтин баҕатынан сыраласпытын иҥин, кыаҕа хаһан да тиийбэт. Ырыа учуутала Т. Е. Захарова тойук, алгыс, хомуска оонньоотун курдук саха фольклорун ыарахан норуоттэриттэр сыралаһан туран дьарыктаан, итинник бастакы сэмэй түмүктэри ситистэ. Тойуксуттара Таня Захарова, Света Лаврентьева фестиваль дипломаннарынан буоллулар.

Бу фестивальга киһи хараҕа ордук оҕолор көстүүмнэриэр бырааҕыллар. Тоҕо да районо таҥаска улаханык көмөлөспүтүн иҥин, атыттарга холоотохха бэйиэ көстүүмнэр бит наһаа боростуойдар.

Иннинэ маннык боҥкуруостары быһаарыыта оройуоннаах культура управлениета туора турбатта көмөлөһөрө наада эбэ. Хаһа, оттон маннык кыра коллективтартан үчүгэй, дэгиттэр талааннаах культура үлэһиттэрэ тахсыахтара дии. Районо барыы барабытын ойоолбут, онуоха көмөлөспүт үлэһиттэриэр, бэйэбит оскуолабыт салалтатыгар ансамбль аатыттан улахан махталбытын тиэрдэбит.

Фестивальтан сүрдээх эйбохха үөрүннибит, наһаа астынныбыт. Киһи көрөн олорон төрөөбүт сахабыт фольклора наһаа баайын сөҕөр, онтон астынар, өйөн киэн туттар.

Хаһан даҕаны сырдык күннээх күөх халламмытын хара быыт бүрүйбэтки, иннинэ кэскилбит үөрүүлэрин кытта сахабыт ырыата-тойуга сайда турдун, өбүгэлэрбит үгэстэрин кэмчэлэри ыччаттарбыт сайыннара турдуннар. Онно-бэйиэ, аҕа көлүөнэ дьон, күүс-комо, сүбэ-аҥа буолуоҕуг.

Ф. ЗАХАРОВА.

Үс саха төрүөбэ үөрүүлэх күнүгэр

НАТТААБАЙ ЫҺЫАҒА

Биэс уон сэттэ сыл анараа ортүгэр Наттаабай сайылыгар Бахсы иэнилиэтин ыһыаҕа буолбута. Мин, оччолорго 12 саастаах уол, итиэ ыһыаҕы бэрт үчүгэйдик ойдуубун.

Наттаабай Бахсы биир кэрэ-мааны миэстэтэ. Маган Быалдьаһык, Хандайыкы уонна Куулдьа диэн үрдэхтэр Туймаада туһаллар. Сайылыах хоту ортүгэр кэрэ көстүүлэх иҥин буор булгуннаах үрэҕи өтөйөн тураллар. Ырааҕы Төмторго Бахсы таҥаратын дьиэтэ дьөндэйэн көстөр.

Чэҕэй күөх сыһыы ортотугар ыһыах трибуната ыйдыйар. Дьон төбүрүөнэн сыныаһанар түҥүтэлэрэ артыалларынан аналсуруктаахтар. Сыһыы илии эҕэриэр аҥы-уолу буһарар оллоонор костоллор, онно кымыс кутар бөдөн сиэмпэр иҥиэр кэскэлэбиттэр, Трибуна иннигэр саламаҥан симэммит үс сэргэ турара. Биллиэн курдук хаһыаҥы быһан киллэрэн чэпэр аныыбат буоллаллара.

Наттаабайга Дьокуус кайтан, Бороҕонтон, Таатааттан, Мэҥэттэн ыһыахчыт бөҕө кэлбиэ. Биһиги, Алаҕар дьоно, Бурааллыга мустан сатыы тиийбиппит.

Дьахталлар уһун суһуохтарын иҥин сүүмэҕи, иэн өрүммүттэр, сорохтор хаарыс ырбаахылаахтар, дьогдьуурдаах сонноохтор, илии, кэлии кэбиһиилээхтэр эмиэ костоллор. Саха-лыы таҥастаах эр дьон да аҕыйаҕа суох этилэр. Онноолоох сон, солко кур, тумустаах тирэҥэ араахпыт мин онно көрбүтүм. Эриэккэс уктаах дэйбир иҥин ойуу кэриэтэ баара.

Ас-үөх туһунан ахтар буоллахха, бэйтаһын сылгы халыҥ тастаах этэ, биэ кымыаһа, үөлүллүбүт мунду, бурдук ас (оччолорго Бахсы бурдук аһыыан эмиэ этэ) диэн этэ. Аны саанаҕаҕа, ыһыахха аҥаан хаһаммыт, муспут эбиттэр.

Ырааҕычугас сирдэртэн быыһы да, боҕес да балачча кэлбит буолан, күрэхтэһиҥ олус көхтөөхтүк барбыта. Арааас оонньуулларга, күрэхтэһиилэргэ Дмитрий Босиков (кэлин артист), Роас Кулаковскай (билигин суруйааччы), Григорий уонна Дмитрий Слепцовтар, Мария Барашкова тэҥнэхтэрин булбатахтара. Оччолорго эр дьон курдаһан тусталлара. Итиэ ыһыахха дьахталлар туттуулара эмиэ улахан сэгэрэриин ылбыта.

Ат сүүрүүтүгэр олтоктор сүүрүктэрэ ангардастыы сатырбыттара.

Киэһээн, түүн быһа ыллаан-туойан, оҥуокайдаан баран сайыгы күн илии саҕахтан кэлтэйэ ойуута үөрэн-көтөн, олус диэн астынан киэн аттаах, киэн сатыы дойдуваабыныт.

Оҕо ыһыахха сылдьыбыт, иҥин дьиэти уоруттүн ойдуур ытык кырдьаҕастар Татьяна Ивановна Егорова, Моисей Лукич Местников, Мария Тихоновна Варошкова, Иван Дмитриевич Нестраков Бахсыта, Ирина Павловна уонна Акулина Васильевна Говоровалар, Иннокентий Федорович Гоголев Алаҕарга билигин да баалларын. Оборо-тэбор оҕо саастыт итинник үтүөкэн кэмнэрэ хаһан да умнуллубаттар.

В. ЛЫТКИН,
сэрии, үлэ ветерана.

Егор МАРКОВ

ОҤУОКАЙ

Оҥуо-оҥуо оҥуокай!
Эйиэ-эйиэ эйиэкэй!
Быыдаанныардаах
кыйыннэах
Кыралай уһун дойдубут
Кыра-хара дьоннорго
Кырыаларгаах ыһыаҥна
Кыайтарбакка кэлэҥэт
Ыллаан-туойан эрэбит,
Ураанныардаах
тымныылаах
Ураан уһун кыйыттан
Уостубакка ордоммут
Оҥуокайдаан эрэбит.
Самаанныыра сайыммыт
Саҕаллаахтаан кэлбитин
Саамай кымыс ыһыаҕынан
Айхаллаахтаан эрэбит.
Илгэлэрдээх кэмнэрбит
Эргиллэхтэн кэлбитин
Эттиин-хаанныын
ирэммит
Эҕэрдэлээн эрэбит.
Көҥүлбүтүн көрдөрбүт
Күндүлүүрэ күннэрбитин
Улуу туная ыһыаҕынан
Уруйдаахтаан эрэбит.
Оҥуо-оҥуо оҥуокай,
Оҥуокайдыыр оҥуокай!
Эйиэ-эйиэ эйиэкэй,
Эйиэкэйдиир эйиэкэй!
Иэйи халлаан диэкиттэн
Итии салгын билиннэ,
Соҕуруу халлаан
диэкиттэн
Сүөстээх салгын
сүүллаанна.
Арҕаа халлаан
диэкиттэн
Сайаҕас салгын
салгыйда,
Хомурахтаах былыыт
Хоту диэки хоҥуйна,
Быыдаанныардаах
кыйыммыт
Кыайтараахтаан
кыйдаанна.
Сардаҥалаах кэмнэрбит
Саҕаллаахтаан кэлбитэ
Саҕаабытын маннытта,
Илгэлэрдээх кэмнэрбит
Эргиллэхтэн кэлбитэ
Эрилиэрэ эйдэтэ.
Быйаанардаах күннэрбит
Быылдьасыыр иҥэрэ
Быыланнары үөскэтта.
Эйиэ-эйиэ эйиэкэй,
Оҥуо-оҥуо оҥуокай!
Аны аҕыйах кэмнэн
Көтүлэллиир отторбут
Бэйиэмнэн үүнүөҕэ.
Сэбирдэхтээх отторбут
Силигилээн ситиөҕэ,
Кылыһыныыра отторбут
Кылыгырыы туруоҕа,
Олоннуурэ отторбут
Өлгөмнүрэ үүнүөҕэ.
Хойуун отчут буолламмыт
Ходуһаҕа жириэхпит,
Хотуурбутун тутаммыт
Ходуһа охсон барыахпыт,
Кыраабылы ыламмыт
Кыдьыгыран муниньуохпут,
Атырдьаҕы тутаммыт
Адаарыччы бүгүллуохпут,
Кыдаманы ыламмыт
Кыыгылдыта
кэбиһиэхпит,
Устуу-түөрттүү маҥнаан
Тогурччу күрүөлүөхпүт.
Үлэбитин бүтэрэн
Уоран-көтөн барыахпыт,
Оҥуо-оҥуо оҥуокай,
Уруйдардаах оҥуокай
Улуу туная ыһыахха
Олохтоохтун, доҕоттоор!
Эйиэ-эйиэ эйиэкэй,
Эҕэрдэлээх эйиэкэй
Кэрэ-бэлиэ кэмнэргэ
Этиллиннин, сэгэрдэр!

Болтоно нэйилэгэ Чураанчыта алаахыгар бүгүн ыйыах, саха норуотун бинир чулуу уола Семен Андреевич Новгородов төрөөбүта 100 сыла туолуутун төрөөбүт сиригэр-уотугар бэлэхтиир күммүт.

Кини бэйэтин бэрт кылгас үйэ, тигэр өгөрбүт ааас өрүттээх баарыгай үлэтэ ситэри-хотору үөрэтиллэн, сөпкөөх сыанабылы ылыа диэн биитти, бинир дойдулаахтара, бүк эрэнэбит. Бу махталлаах дьыалаҕа Чураанчы дьоно эмиэ кытталлар. Педагогическай үлэ ветерана Кирилл Кириллович Пермяков лингвист-ученай юбилейыгар аналлаах научнай-практическай конференцияҕа кини саха национальнай оскуолатын төрүттээччи буоларын дакаастаан даныстаат өгөрбүта. Ол ученайдар ортолоругар биһирэбили ылан аналлаах хомуурунньукка киллэриллэр буолла. К. К. Пермяков ити үлэтэ бүгүн бэчээккэ кылгатыллан аан бастаан таһаарыллар.

Сиимкэҕэ: С. А. Новгородов Саха сирин интеллигенциятын кытта.

Саха национальнай оскуолатын төрүттээччи

УСТАН аастыт уонуһан сылларга С. А. Новгородов аата үөкүллэ быһыытыйбыта. Кини саха норуота сайдыытыгар киллэрбит кылаата, түтахтык сыаналанан хаалла. Семен Андреевич сахалыы маассабай суругу-бичиги ыйааччы, бөдөн общественнай деятель уонна талааннаах педагог этэ. Бу ыстатыйаҕа кини саха национальнай оскуолатын төрүттээһинигэ туох оруолаамыытын быһаарарга хоһоонньут.

Үөрэнэрин быыһыгар учууталлаабыта, чаҥыынай уруоктары биэрбитэ, реветитордаабыта. Итиннэ кини айаҕын иннитигэр, үөрэнэ барарга үп булунара. Ол эрээри учуутал үлэтин талан ылан, педагогическай эйгэҕэ киирбитэ түбэһиэхчэ буолбатаҕа. Ити хайысханан үлэлиигэ үөрүйэхтэнэрэ, туруоруммут сыалын ситиһэрэ.

1913 сыл ахсынныытыгар Петербурдааҕы университет 21 саастаах студента учууталлар Бүтүн Россиятаабы I съездэригэр кыттыбыта. Кини онно өгөрбүт дакылаатыттан съезд кини вуунньаах революциялыы ыыммыта: «саха оскуолатыгар үөрэнээччилэри төрөөбүт тылларынан үөрэтиэххэ наада»; «кэлэр өрүгэр, тюрк-татаар омук үөрэнээччилэригэр саамай табыгастааҕынан көрөн уратыласпах научнай методтары уонна холобурдары туттар саха национальнай оскуолатын тэбин үөскэтэргэ дьулуһуохха наада».

Олуньуутаабы революция кыайбытын кэнниттэн 1917 с. кулун тутар —муус устар ыйдарыгар Саха уобалаһын сахаларын уонна баанньайдарын съездэрэ үгүс боппуруостары тэҥнэн «Бүттүүн народнай уонна национальнай үөрэхтээһини» дьууласпыта. Съезд боротокуоллара сүүнүттэриэн, бу боппуруоска сүрүн дакылааты ким өгөрбүта биллибэт. С. А. Новгородов съезд үлэтигэр (кини тылбаасчытынан талыллыбыта), ол иһигэр ыйыллыбыт боппуруоска, быһаарсыылаах-тыын кыттыбыта чуолкай. Бу боппуруоска съезд быһаарыытын бастаны цуунуттэр этиллибитэ: «Саха уобалаһыгар төрөөбүт тылынан бүттүүн начаалынай үөрэхтээһини киллэрэргэ».

Съезд кини фонетическай транскрипциялаах сахалыы алфавит бырайыагын туһунан дакылаатын иҥэн баран, бу алфавитынан саха тылын буквалыын бэчээттиргэ, ити сыалта 1500 солк. үбүлүүргэ уурбута.

В. М. Ионов илиитинэн суруйбут букварын Новгородов, педагог Н. Е. Афанасьева кытыннаран, уларыппыта, байыппыта уонна бэйэтин алфавитыгар бэчээттэппитэ.

Буквары бэчээттэтэ сылдьан учууталлар уобалаастааҕы съездэрин кыттыылаахтарыгар саҥа алфавиты билиһиннэрэн хас да лекцияны аахпыта, учууталлары дьарыктаабыта. Үгүс мин-күөр кэмнэннэн съезд үөрэх дьыалатыгар саха оҕолорун саҥа букварынан үөрэтэргэ быһаарбыта. 1917 с. балаҕан ыйын 4 күнүгэр букварь бэчээтэммитэ. Семен Андреевич үөрэнэн салгыы Петроградка барбыта.

1919 с. бүһүнүгэр Дьокуускайга ыытыллан иҥэн чаҥынай уруоктары биэрэ сылдьан «Саха аймах» общество иннэн грамотаҕа үөрэтэр курстары аһан үлэлэппитинэн барбыта. Сэтиинньи, Колчак быдаһын иннэн «Уобалаастааҕы совета» диэн аатаначчы оссо да баһылыыр кэмигэр, Дьокуускай үөзэ (уокуруг) земствотын мунньаҕар иккэ тылынан дакылаат өгөрбүта. Онно кини 1917 сыллааҕы иккэ съезд уураахтарын толоруута хонтуруол олохтоммотөөн, саҥа буквары үгүс сирдэргэ тиэрдибэккэ сылаарбыттарын, үгүс учууталлар итэҕэйбэтэхтэрин сыҥаннаспыттарын түмүгэр иккэ сыл тухары оскуолалар үгүстэрэ төрөөбүт тылынан үөрэтиигэ киирбэтэхтэрин ыйбыта. Ону тэҥнэн, саҥа букварынан үлэлэбит учууталлар өпөттэрэ көрдөөрүүлэн, үөрэнэччилэр сахалыы грамотаҕа түргэнник үөрэнэллэрин бэлиитэбитэ.

Саҥаны олохтообуут өрүттэ илитин баарынан этэн түҥэн, С. А. Новгородов «кэлэр өттүгэр уобалас начаалынай оскуолаларын барыы сүүнүөхтэригэр, норуот үөрэҕиригэр саха кэпсэтэр тылынан сайыннарыы толору кыаларыгар ирдэлэҕин» биллэрбитэ. Мунньах бөлөөтүгэр саха тылын учугэй өрүгэлэрин научнай сыанабылыгар тардыбыта. «Терминологиялыы атын тылтан киллэрэргэ тиийэрбит дакаастабыла да суох ойдөөнөр, онтон атыныгар сахалар тыллара ситэри имигэс, дьаҥкэ, бэргэн уонна этиҥэн». Научнай биилэрэ сайыннарыы өрүгэн хөрдөөхө, саха тыла туттулуон толору кыахтааҕын, ситэри табыгастааҕын биллиэххэ сөбүн ыйбыта.

Саха оскуолаларыгар төрөөбүт тылы киллэрии наадатын дакаастыырыгар кэнн Саха уобалаһыгар 1897 сылга ыытыллыбыт биэрэпис түмүктэрин ааҕыбыта: нуучча нэбилиэннэстэн 28,2 бырыа-ҥа аҕалар-суруйар эбит буоллаҕына, сахаларга ити көрдөрүү 0,7 бырыһыан эрэ буолбута. Сахаларга үөрэҕирин уонуан сылдар тухары итиччэтик эрэ кинриитин, сүрүннээн, атын, букатын өйдөөмөт тылынан үөрэтиилэр быһаарбыта, итинник туруу күүтүннээхтик ударыйа илитии бөлөхтэбитэ: оскуоланы бөс-алта сыл үөрэнэн бүтэрбит саха оҕото нуучча тылын букатын үөнэн кэбиһэр, ыйбыт билиитин «ким» диэн өйдөбүлү тутпутта. Ити өйдөбүлгэ оскуола саастаах оҕолору үөрэтиигэ оскуола саҕаах аастыттары эмиэ өй-санаа өртүнэн сайыннарыыны киллэрбэтэ, саха кэпсэтиньэтин ити ыйбэх ахсааннаах өрүгэр биллиини биэрии кини кэпсэтэр тылынан эрэ кыаллыахтааҕын дакаастаабыта. «Онон,—диэн түмүктэбитэ кини,— сахалыы национальнай үөрэхтээһин кыаллар эрэ буолбатах, ону аҕан хаһан да наада».

Итиннэ олоххо киллэрии дойдуга уонна уобаласка политическай быһыы-майгы уларыйан испит, олохдьаһах улаханнык айгыраабыт уустук кирбиитигэр саҕаламмыта. Бэйэтэ балыстаабытын курдук, ордук саха тылынан педагогическай литература суоҕа, сахалыы саҥа транскрипцияны билэр учууталлар тиийбэттэрэ харгыстаабыта. Итиэрэхтэн иккистэрин туората сатаан, земство мунньаҕар уураах ылыллыбыта: 1920—1921 сс. үөрэх дьыалатын үрдүкү начальнай училищеларга саха сурутун-бичигин уонна тылын үөрэтиигэ (учительскай семинарияҕа үһүс сылын үөрэтиллибитин тэҥнэтэн) киллэрэргэ Үөрэх министерствотыттан көрдөөбүтүгэ, Оҕ эрэ ити уураах туолбат дьыдьаламмыта.

1919 сыл ахсынныытыгар Саха сиригэр Сэбиэскэй былаас олохтомутун кэбиппитэн, туруорумнут соруктарын толорорго сорунуулаах өйөбүлү ылан, саҥата көтөҕүллэн үлэлэбитэ. «Саха аймах» обществоны салайса сылдьан бэйэтин алфавитынан суругу-бичиги үөрэтэр курстары салгыы көҥэтэн үлэлэппита, үөрэнэччилэри саастарынан, урут үөрэммиттэриэн-үөрэммэтэхтэриэн үс сүүнүөххэ арааран аналлаах комиссия өгөрбүт программатынан үксүн бэйэтэ үөрэппит. Маҥнайгы хомуурга урут үөрэммит оҕолор хаҥэннэр бастакы сүһүөх программатын бинир ый иһигэр биэбиттэр. Ити сүһүөх иккис хомууругар 17 ыра оҕо дьарыктанан саас тиийэн үөрэхтэрин бүтэрбиттэр.

Эмиэ бэйэтэ үөрэппит үһүс сүһүөҕэр улахаттар (10 кэбэ) үөрэммиттэр. Учуутал үөрэтиини олоххо туһалаабытынан барар хайысхалаабыт. Кини саалтатынан оҕолор «Саха саҥарыах, ураанхайдыы буолуйуох» диэн иллиэн суруллар суруналы биэс нүөмэрин таһаарбыттар (1920 сыл ыйын тутар 10 күнүгэр диэри). Суруналы үгүс ыстатыйалара общество учебниктары өгөрөр комиссиятынан биһиранан, сахалыы аҕаар кинигэ өгөһүллүүтүгэр туһаныллыахтарын соптөөхтөр диэн сыаналаммыттар. Итиннэ тэҥнэтэн ученай «Саха аймах» былыргыны хомуйар салаатын ыытарыытынан хомуллубут 20-чэ киһиэн эмиэ сахалыы суруккаа-бичиккэ үөрэппитэ, кинилэр саха тылын эҕэлгэтии хомуйар үлэлэриэгэр ыйыы-кэрдии биэрбиттэ.

Общество сахалыы учебниктары өгөрөр комиссиятын салайаччы быһыытынан букварь аҕаар кинигэлээх саҥа таһаарыыларын бэлэмнээһиигэ ылсыбыта. Итиннэ таһыанан туспа аҕаар кинигэни өгөрөргө матырыйаалы хомуйсуута киирбитэ.

Общество сахалыы учебниктары өгөрөр комиссиятын салайаччы быһыытынан букварь аҕаар кинигэлээх саҥа таһаарыыларын бэлэмнээһиигэ ылсыбыта. Итиннэ таһыанан туспа аҕаар кинигэни өгөрөргө матырыйаалы хомуйсуута киирбитэ.

Педагогическай саалалара К. Д. Ушинскай, атын да демократическай ойдөөх-санаалаах педагогтар итии-үөрэтии народнай буолуохтааҕын туһунан идеяларыгар дьүөрэлэспэхтэрэ. Итиннэ сүрүннүүр идеяҕа тирэҕирэн, сахалыы учебниктары өгөрөргө национальнай уратылаах ыыналары уонна холобурдары көрдүүрэ, саха оҕолорун уонна историятын, хаһаайыстыбатын уонна культуратын, Саха сиригэр географиятын уонна айылҕатын көрдөрөр айымньылары ыстатыйалары, ойуулары дьаныһан туран хомуйбута. Итиннэ үксүн сабыс-саҥа суруйтарыахха уонна суруйуохха, оҕоҕо тиийиэ тыа саҥылыахха, чочуйуохха наада этэ. Бу урут ким да ылсыбатах үлэтинэн Петроградка тиийэн учебниктары бэчээккэ бэлэмнээр диэри дьарыктаммыттан кини үгүс суруйуулара туоһулуулар.

«Саха аймах» общество салааларыгар, 1920 сыл сайыныгар агитационнай - политическай уонна педагогическай курстарга сахалыы национальнай үөрэхтээһини бэйэтэ өгөрбүт алфавитынан сахалыы суругу-бичиги киллэрии боппуруостарыгар лекциялары аахпыта.

Бастакы букварь үгүс итэҕэстэрэ Дьокуускайдаабы типография бэчээттиир кыаҕа тиийбэтиттэн төрүөттээхтэрэ. Сахалыы литератураны, учебниктары бэчээттэтэн сахалыы шрифтэр, типография атын да тэрилэ уонна кумааҕы суохтарыттан харгыстахмыта. Ол иһин өссө 1918 сыл саһыгар Петроградка үөрэнэ сылдьан латыннаах шрифтэри сакаастыырга кэпсэппитин «Саха аймах» общество төлөбүрүн ыарыҥаан сөбүлэһэн биэрбэтэх. 1919 с. олунньуга, сэтиинньигэ земство хаһыатынан уонна үөһэ этиллибит мунньаҕар национальнай типографияны атыылаһарга үп булунарга туруорса сатаабыта ойоммөтөө. Бу соругун саха сиригэр Сэбиэскэй былаас олохтомутун кэннэ эрэ ситиспитэ.

1920 с. муус устарга кини доҕоругар А. Г. Поповка суруйбута: «Аны сайын сыныаныах-хайыах буолбут саҥаалааҕым, өнтүкүм хаалан эриҥи, бар дьон кыһалҕата улахан, бэйэ туһа диэн кучугуй буоллаҕа дии, доҕоруом!». Семен Андреевич сахалыы шрифтэри куттараргa, учебниктары бэчээттэтэргэ, онуу тэҥнэтэн саҥа бэчээттиир массыынадары, типография атын да тэриллэрин буларга сорудахтаан, Дьокуускайтан ахсыйыы 3 күнүгэр аттаммыта. Шрифтэри Читаҕа куттараргa холонуу сатаммакка, Москваҕа быһаартаран, 1921 сыл кулун тутар 31 күнүгэр Петроградка тиийбитэ уонна олоҕун тиҥах күннэриэгэр диэри онно олорон үлэлэбитэ.

Хас да уталыйаллара сатаммат атын улахан сорудахтары толоро сылдьан, иккэ сылтан ордук эккирэтиэн киһитэ кини буолан барытыгар тиийиэн, аччыктыырын да, тоҥорун-хатарын да кэрэйбэккэ кини «ударкай соруктарын» (бэйэтин тыллара) олорчу ситиспитэ. Буолаары буолан дойду хаһаайыстыбата улаханын эмсэҕэлэбит, олоҕодьаһаҕа сатарыйбыт кэмигэр, Саха сиригэр гражданскай сэрии үгэнэйэн турдаҕына! Киниэхэ ити соруктарын толоруутар Максим Аммосов, Степан

(Бүтүүтүн 4-с стр. көр).

Саха национальнай оскуолатын төрүттээччи

(Бүтүүтэ. Иннин 3-е стр. көр).

Арзаков, Кузьма Гаврильев уо. д. а. салайыах чаҕар көмөлөспүттэр.

Семен Андреевич сыратыан сахалыы шрифтэр, типография атын тэриллэрэ оногоҕуллан, сахалыы учебниктар биэстии тыһыынча экземпляраан оҥоһуллаллар. 1923 сыл сайыныгар уонна күүгүгэр Дьокуускайга тиэрдэллибиттэрэ. «Итиэн,—диэн суруйбута М. К. Аммосов, — национальнай культураны сайыннарыыга баараҕай кэмсэтыы оногоҕуллубута».

Саха АССР тэриллибитин кэнниэ, гражданскай сэрии уҥараабыт кэмигэр республика Совнаркома 1922 сыл атырдьах ыйын 12 күнүгэр оскуолаларга, техникумнарга саха тылын үөрэтэр туһунан уураахтаах Итиэн сыл С. А. Новгородов уонна П. А. Слепцов хос автор быһыытынан кытаанаан оногорбут «Бастакыгы сурук-бичик» диэн букварь Дьокуускайга бэчээттэммитэ, саха тылын үөрэтиигэ тутуллубута. Ол эрдэгэр төрөөбүт тылынан үөрэтиигэ олоҥурбут саха национальнай оскуолатын атаҕар туруута гражданскай сэрии кэнниттэн, кини үһүс букварь уонна аҕаар кинигэлэ үлэҕэ киирсиэхтэриттэн ыла — 1923 сылтан саҕаламмыта.

Сыратын-сылбатын, бөлөхтөн-көрүүтүн эйбэхтик биэрбит үлэлэрэ — кини Афанасьевтыын уонна Слепцовтуун оногорбут «Суругэ-бичигэ» уонна бэйэтэ оногорбут «Аҕаар кинигэтэ». Бастакы буквардарга хоолоотоохо, «Сурук-бичик» үүгэ ордуктаах. Бастакылартан-ыйыччы уратыта — «Оҕо аҕаар кинигэтэ» диэн иккис сыһыарыы салаалаах. Бу салаа сурукка-бичиккэ үөрэтии кэнниттэн үөрэнэччи аҕаар дьоҕурун сайыннарарын тэҥинэн кини билиитин-көрүүтүн кэҥэтэр, кинини үтүөкэ уйдаран аҕаллаах.

«Сурук-бичик» научнай-методическай үрдүк таһымнаах харахха бырааҥыллар, бөлөхтөрдөн бөлөхтөрдөн суох. Бастакы букварга бүтэй дорҕоонноору үөрэтии ньиргиэрэ суох «т»-тан, ньиргиэрдээх «р»-тан саҕаламмыт эбит буоллаҕына, «Сурукка-бичиккэ» «с»-тан уонна «м»-тан саҕаламмыт. Төрөө диэтэххо, кэмнии дорҕоонтэр оҕо иэдэс төрүгэр да, саҥаарыгар да ордук туоннайдар чиҥиэмтиэлэр.

Кинилэр судургутаан оҥоһуллаан уустуга киирэн иҥиэхчэ диэн дидактика инкиҥиҥиллибэт принциптэр, оҕону аҕаарга-суруйарга үөрэтиигэ дорҕоонноору арааран холбуур методы, атын да ордук судургу ньымалары тутарга табыгастаах холобурдары сүүмэрдээбиттэр. Биир үөскүн ол дьиҥин оҥочотоохо, үөскүүлэр, үгүстэрэ ньыра үөрэхтээх да буоллаллар, оҕолор даҕаны, улахаттар даҕаны сурукка-бичиккэ кудуччайдык үөрэнэллэрин ситиһэллэрэ.

«Сурукка-бичиккэ» саха тылын бөдөҥ, орто уонна кыра шрифтэр, илиикэн суруйуу шрифэ аан бастаан туттуллубуттара. Букварь 84 хаалчайдык оҥоһуллубут, ыччастык бэчээттэммит ойуулара тулалыыр олоҕу, айылҕаны көрдөрөллөр. Итиннэ ойуулар бастакыларга суоҕтара.

«Аҕаар кинигэҕэ» киллэриллибит 125 айымньылартан, ыстатыйалартан тылбаастаан оҥоһуллубута 20-чэ эрэ эбэ. Онтон атынын барытын олохтоох авторлартан хомуйан оногорбута. Итиллэр үгүстэрэ урут хаһан да бэчээттэммэтэх, сабыс-саҥа суруллубут үлэлэр буоллаллар. Хастыы да үлэни С. А. Новгородов бэйэтэ, Анемподист Софронов, Петр Слепцов, Роман Ороспун, Иван Скрябин, Кузьма Гаврильев суруйбуттар. Олор бэйэ салааҕа араарыллан саха сирин айылҕатын, саха омуҥ олоҕун, духовнай баайын кинигиэ сырдаллар, оҕолорго олохчо туһалаах билиини биэралэр, кинилэри урукку олох хаалыыньаҥыттан хуһаҕан камалдьыттаан тэйитэн, ыраас олохчо, сөҕүөх майгыга уһуйаллар. С. К. Дмитриев «Аҕаар кинигэ» «ньоруоҥа өйдуур тылынан иҥэн биэриини, сайдыыны биэрэринэн бэйэтэ бөлөх туспа энциклопедия курдук этэ» диэн сөпкө бэлиэтэбита. «Аҕаар кинигэ» ис хоһоонун 34 ойуулара ситэраллэр.

«Сурук-бичик» уонна «Аҕаар кинигэ» уһуннук туттуллубуттара, дьиэнэн, сахалыы бастакы стабильнай учебниктар этилэр, кэлиэгэ авторлар үлэлэригэр тирэх буолбуттара, саха национальнай оскуолатын төрүттээһиҥэ улахан оруолламмыттара.

Историйбытын кырдьыгынан сырдатыаҥаҥ, национальнай оскуолабытын барҕардыаҥыҥ диэн саммитигэр, үөһэ этиллибиккэ олоҕуран, С. А. Новгородовы саха национальнай оскуолатын төрүттээччи быһыытынан билиэрбит сөҕүөх диэн түмүккэ кэлэбит. Онуоха төрүөттэр баалларыгар.

Бастакытынан, саха тылы суругу-бичиги айыыны уонна саха национальнай оскуолатын тэриллиэн тэҥинэ тутан, биирдэ тиҥэн, олоҕун сүрүн соруктарын быһыытынан тумуһурдаан туруоруммута. Сахалыы оскуоланы үөскэтии идеятын туруулаһан кэмсиэбитэ, научнай уонна правовой төрүтүн оҥоһуллаабыта. 1919 сыл олунньутугэр маннык суруйбута: «Саха национальнай оскуолата тэриллиэҥинэ эрэ сурук-бичик иэйидиэннээх тарбаныыга уонна иэйидиэннээх культурнай таһымын үрдэтиигэ төһүү буолуоҕа».

Иккиһинэн, саха национальнай оскуолатын (сахалыы национальнай үөрэхтээһиини) тэриллэн тутуллар тутаахтыыллар саха оҕолорун (улахан дьону кытта) төрөөбүт ийэ тылларынан үөратии буоларын бастатан туруорбута. Бу соругу олохтуурга саха интеллигенциятын бастыҥ дьоннорун түмпүтэ, араас кэмнэргэ уураахтарыы ылыннаран толорторорго кыһаммыта.

Үсүһүнэн, бэйэтэ айбыт сахалыы алфавитын иэдэйиник пропагандалаабытын тэҥинэн сахалыы сурукка-бичиккэ үөрэтиигэ учууталлары бэлэмнэспитэ, тус бэйэтэ оҕолору уонна улахан дьону үөрэтиитэ.

Төрдүһүнэн, саха национальнай оскуолатын тэриллиэгэ олук охсон сахалыы бастакы оногон бэчээттэппитэ, сахалыы литература уонна бэчээт, ол иҥэн педагогическай литература, сайдар усулуобуйатын чуолаан, национальнай типографияны олохтоспута.

Итиэн С. А. Новгородов саха национальнай оскуолатын акылаатын түһэрбитэ, сайдар кэскилин оҥоһуллаабыта. Кини үлэлэхэбит үлэтэ, хаалларбыт ньиҥнэстибэтэ, тус бэйэтин холобура биһиги саммитигэр сахалыы национальнай оскуола концепциятын олохчо ньиҥэриигэ тирэх буолар.

К. ПЕРМЯКОВ.

Эҕэрдэлиибит!

Күндүтүн-күндүтүк саныыр, ытыктыыр биир идэлээхпитин НИКИФОРОВА Татьяна Гавриильевнаны «РСФСР үөрэҕирэлтин түөлүнэ» значогунан наҕараадалаан ыытыллан иэстиниэк, истиниэк эҕэрдэлиибит. Эдэр биир идэлээхтэргэр үтүө сүбэҕинэн, эйэҕэс сыһыаннынан мэлдьи үтүө холобур буолаҕын. Баҕарабыт ыстаал доруобуйаҥа, уһун дьоллоох олоҕу, эссе таһаарыылаах үлэни.

Одьулуун орто оскуолатын коллектива.

x x x

Күн-түүн эйэбитин, эйэҕэс эбэбитин КОРЯКИНА Мария Ивановнаны 60 сааскын туолбуккунан ис дуҥабытыттан эҕэрдэлиибит. Дьоллоох олоҕу, дьоһун доруобуйаны, уһун уйгу олоҕу баҕарабыт.

Оҕолоруҥ, кийиитиҥ, күтүөттэриҥ, сиэнэриҥ.

x x x

Дьокуускай куоракка олорор истиниэк саныыр дьүөгэбитин МАКАРОВА Ольга Саввичнаны 50 сааскын туолар үөрүүлээх юбилейынан уонна олоҕун артыынынан Семен Петровичтыын кэргэннии буолбуккут үйэ чиэппэрин туолбутунан иҥиитик, истиниэк эҕэрдэлиибит. Үтүө саналаах, амарах дуҥалаах кэрэ кийиэхэ, эйиэхэ, уонна эн дьиэ кэргэгэр кырдьары, ыалдьары, саныыр санааны билбэт хоһуун сүрэҕи, саныыбат сарҕыны, кэхтибэт кэскили уонна үлэҕэ, үөрэхтээх, олохчо үрдүк ситиһиилэри баҕарабыт.

Дьүөгэлэриҥ Майя Шелохова, Евдокия Барашкова.

БИЛЛЭРИИ

Бэс ыйын 24 күнүгэр киэһэ 10 чаастан стадионтаа **«Үрүҥ түүн» диэн шоу-программа** буолар. Оннооҕор кытталлар: «Саасны кылыһахтар» ырыа конкурсун лауреаттара, дипломаннара. «Нарыйа» мода театра, «Саха концертэ» «Чоробон» бөлөх, «Наара суохтар» эстраднай миниатюралар театрдарын артиһа Алексей Павлов. «Дьиэрэкпэй» үгүүү народнай ансамбла. Новосибирскайдаҕы хореографическай училище студентката Даша Еремеева уо. д. а.

Киирэр билиэт сыаната: 25 солк. Билиэт үлэ кэмигэр «Чараҥ» кулуубугар атыылаанар. Тэриллэлэртэн коллективнай сайаапкалары ылабыт.

Чурапчы оройуонунаҕы үлэ уонна үлэнэн хаамыы кинигэ «Росняҥа нэйилиэннээн үлэнэн хаамыы» Сокуонугар уонна оройуон дьаһалтатын б. дь. ыан ыйын 20 күнүгэр 328 №-дээх быһаарыытыгар олоҕуран биллэрэр:

От ыйын 1 күнүгэр диэри оройуон иһигэр баар барыы тэриллэлэр, учреждениелар, баанынай хаһаайыстыбалар ыйаайы хамнас фондун 1 бырыһыанын Үлэнэн хаамыы Государственнай фондуга төлөөбөтөх усуноскутун 69902 №-дээх счекка көһөрүөхтээххит. Көһөрбөтөх суумаҕытыгар пеня аҕыллар. Пеня кэмэйэ бинэ күнгэ 0,05 бырыһыанныа тэҥинэнэр. От ыйын 1 күнүгэр диэри төлөөбөтөхтөргө ыстарааптыыр мунаалар туттуллан барыахтара.

Мунаарар боппуруоспартыгын 21-732 телефонтан ыйытыаххытын сөп.

Оройуоннаҕы үлэнэн хаамыы кинигэ.

Бэс ыйын 23—26 күннэригэр оройуон кинигэр транспорт сырыытын бэлэмнэтиэр, сэлиэкиньэҕэ быыл нөтүүтүн аҕыйатар иннитээн, уулуссаларынан грузовой автотранспорт сырыыта киэһэ 9 чаастан эрэ диэри көҥүллэнэр. Итэ бэрэдэги тутуһуу ГАИ-нан хонтуруолланыа.

Тэриллэр комиссия.

Народнай депутаттар оройуоннаҕы Сэбиэттэрэ, оройуон дьаһалтата колхозтай-совхозтай тутуу ветерана, Үлэ Кыһыл Знамята орден кавалера

СОБАКИНА Августина Устиновна

олбүтүнэн бокуоннуук оҕолорутар, сиэнэриэр, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Саҥаспыт

ЧИЧИГИНАРОВА Иустинья Тихоновна

ыараханнык ыарыыттан өлбүтүнэн кэргэнигэр Чичигинаров Николай Афанасьевичка, оҕолорутар, сиэнэриэр дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Аймахтара Ивановтар, Макаровтар, Ивановтар.

Кэргэнэ, аҕабыт, күтүөтүм

СПИРИДОНОВ Николай Сергеевич

хомолтолоохтук өлбүтүн, дириҥник куруутуйан туран, иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, ийэ кылына.

Спиридонов Николай Сергеевич өлбүтүнэн кэргэнигэр Амма орто оскуолатын учууталлыгар Спиридонова Люция Дмитриевнаҕа, оҕолорутар дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Болугур нэйилиэгин дьаһалтата;

—«Мыҥдаҕаайы» коллективнай предприятиэ быраабылыанныата;

—ньоруот үөрэҕирэлтин оройуоннаҕы управленията, профсоюз райкома, Амма орто оскуолатын коллектива.

Биирдэ улаатыыр дьүөгэбитигэр, кондитерскай сыах бухгалтерыгар Саргылана Петровна Даниловаҕа кини таптыыр ийэтэ

ТАРТЫЕВА Татьяна Максимовна

ыараханнык ыалдьан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Кондитерскай сыах коллектива.

Таптыыр ийэбит, эбэбит, балтыан, эдьиийбит колхозтай тутуу ветерана

БАРАШКОВА Марфа Максимовна

уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүн, дириҥник куруутуйан туран, барыы билэр дьоммутугар иһитиннэрэбит.

Оҕолоро, сиэнэрэ, убайа, быраатта.

Барашкова Марфа Максимовна өлбүтүнэн оҕолорутар, сиэнэриэр, убайыгар Барашков Порфирий Максимовичка, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Бахсы нэйилиэнин дьаһалтата, сельскай Сэбиэтэ;

—«Бахсы» совхоз администрацията, профкома.

ҮӨРЭХХЭ ЫҢЫРАБЫТ

Быйыл Чурапчытааҕы тыа хаһаайыстыбатын управлениетыгар Омсчайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын институтугар бухгалтерскай учуот отделениетыгар 1, гидромелиорацияҕа 1, агрономнаҕа 1, землеустройствоҕа 1, Челябинскайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын производствотын механизациялаабыын институтугар 1, Москватааҕы тыа хаһаайыстыбатын академиятыгар сылгыһыт-зоотехник идэтигэр 1 миэстэ аналаа. Барыан баҕалаахтар тыа хаһаайыстыбатын оройуоннаҕы управлениетын кадрга отдэлыгар билсиһэргитигэр. Тел. 21-849. Хаһаайыстыба тэриллэ дуогабар ирдэнэллибит.

Дьокуускайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын института хаһаайыстыбалар, тэриллэлэр ыччаттары мыталларыгар зооинженер идэтигэр 1, ветеринар идэтигэр 1 уонна экономист идэтигэр 2 миэстэни анаата.

Редактор П. И. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

Учредитель газеты «Саҥа олох» — районный Совет народных депутатов.

Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.

Индекс газеты 54967. Объем — 1 усл. печ. лист. Тираж 3290.

ЗАКАЗ № 75.

Чурапчинская районная типография Миниформпечати Республики Саха (Якутия). с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а».